

Ülevaatlilikult õiguskeelepäevast

Karmen Vilms

Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse juhataja

Seekordne, järjekorras 25. õiguskeelepäev peeti 16. mail ministeeriumide ühishoones Tamme saalis. Eesti Vabariigi 100 aasta juubeli puhul oli õiguskeelepäev tavalisest suurejoonelisem. Nimelt korraldas Justiitsministeerium tänavuse õiguskeelepäeva koostöös Põhjamaade Ministrite Nõukoguga, kutsudes keelepäevale osalema ja esinema ka head partnerid Põhja- ja Baltimaadest¹. Keelepäeva töökeel oli inglise keel, kuid sünkroontõlkes oli võimalik kuulata ettekandeid ka eesti keeles.

Traditsiooniliselt avas õiguskeelepäeva Eesti Vabariigi justiitsminister. **Justiitsminister Urmas Reinsalu** rõhutas avasõnades, et keel ei ole ainult neutraalne peegeldaja, vaid toob esile õigusnormi tõelise sisu. Seejuures on äärmiselt oluline õiguskeele selgus. Minister tuletas osalejatele meelde juba ligi 40 aasta tagust Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendit *The Sunday Times vs. United Kingdom*², kus kohus väljendas esimest korda põhimõtet, et õigusnorm peab olema piisavalt täpne ja selge selleks, et inimene saaks mõistlikult järeldada, millised tagajärjed on selle rakendamisel. See kohtulahend on jätkuvalt asjakohane üha keerukama Euroopa Liidu ja riigisisese õiguse kontekstis. Oma ettekande lõpus tõstataski minister retoorilise küsimuse, kuidas tulla toime normide üleküllusega, vastates aga kohe, et palju sõltub meist endist ja normide hulka peab suutma kontrolli all hoida.

Sif Guðjónsdóttir, Islandi Peaministri Kantselei õigusloomeosakonna õigusnõunik, tutvustas osalejatele, kuidas on korraldatud õigustloovate aktide eelnõude kvaliteedi kontroll Islandil. Eelnõusid kontrollivad seal peaministri kantselei viis õigusnõunikku ja kolm keeleteimetajat, töötades tihedas koostöös üksteise ja normi loojatega. Väga olulisena rõhutas Guðjónsdóttir eri ametkondade üldist positiivset suhtumist eelnõude kontrolli, sest inimesed teadvustavad, et koostööd tehes on töö tulemus parem. 2016. aastal Islandil tehtud uuring õiguse arusaadavusest näitas, et uuringus osalejad said õigustekstidest aru paremini, kui esialgu arvati. Kuigi uuringu tulemus oli hea, ei tähenda see, et probleeme üldse ei ole. Uuringus osalenud keeleteimetajate hinnangul võiks õiguskeel siiski olla selgem ja kohati on see liialt mõjutatud tõlkest. Probleemina nimetati ka viidete rohkust. Lahendamist vajavate probleemidena nimetas Guðjónsdóttir jätkuvat kiirustamist ja kompromisse, mida selguse arvelt õigusloomes tehakse. Võitlemaks liigse kiirustamisega õigusloomes, võttis Island 2017. aastal Eesti eeskujul kasutusele väljatöötamiskavatsuse: esmalt peab väljatöötamiskavatsus läbima avaliku konsultatsiooni ja alles seejärel lülitatakse eelnõu aastasesse seadusloome tööplaani. Väljatöötamiskavatsuse kasutuselevõtu mõju on veel vara hinnata.

---

¹ Õiguskeelepäeval astusid üles esinejad Islandilt, Soomest, Lätist, Rootsist, Taanist ja Eestist. Osalejaid oli lisaks eelmainitud riikidele ka Leedust.

² Euroopa Inimõiguste Kohtu 26.04.1979 otsus nr 6538/74: *Sunday Times vs. United Kingdom*, p 49.

Eeva Attila, Soome Majandus- ja Tööhõiveministeeriumi õigusloome vanemnõunik, keskendus oma ettekandes konkreetsetele näidetele, kus keelelisel täpsusel on eriti suur kaal. Kuna ta on varem töötanud ka kohtusüsteemis ning Justiitsministeeriumis õigusloomejuristi ja õigustoimetajana, on tal aastate jooksul kogunenud arvestatav hulk Soome õigusaktide eelnõudest pärit näiteid³, mis enamikul juhtudel on asjakohased ka tõlgituna teistesse keeltesse. Näiteks rõhutas ta, kui oluline on õigusnormis sõnastada selgelt kohustused, ja näitas, kuidas läbimõtlematult sõnastatud definitsioon tekitab lugeja aitamise asemel hoopis uut segadust. Kokkuvõttes rõhutas ka tema õigusloomejuristide ja keeleteoimetajate koostöö olulisust.

Läti Riigikantselei õigusterminoloogia konsultant **Aiga Švalkovska** tutvustas abivahendeid, mida õigusloojad Lätis kasutada saavad: eelnõude koostamise digitaalne platvorm, sõnastikud, enesehindamise küsimustik õigusloojale jne. Läti õiguskeel peab vastama kolmele põhilisele kriteeriumile: korrektsus, selgus ja kontsentreeritus (vastandina ebamäärasusele).

Tallinna Tehnikaülikooli infotehnoloogia teaduskonna tarkvarateaduse instituudi **dotsent Ermo Täks**, kelle peamised uurimisvaldkonnad on muu hulgas tehisintellekt ja õigus, püstitas oma ettekandes küsimuse, kas ja kuidas peaks õiguskeel muutuma, et võtta arvesse tehisintellekti vajadusi. Muutuvas sotsiaalses keskkonnas, kus tehisintellektil on täita oma roll, on vaja läbi mõelda, kuidas luua norme, mis oleks ühtmoodi mõistetavad nii inimesele kui ka tehisintellektile. Arvestades, et normide rägastikust õige leidmine on väga aeganõudev, tutvustas Täks õigussüsteemi visualiseerimise võimalusi. Visualiseerimine ei peaks asendama juba olemasolevaid tehnilisi võimalusi norme leida, vaid võiks olla neid täiendav võimalus nii huvirühmadele kui ka õigusloojatele ja keeleteoimetajatele. See pakub parema võimaluse õiguse struktuuri ja korduvat sõnastust hoomata ja konteksti mõista.

Järgmisena pidas ettekande Århusi Ülikooli majandus- ja sotsiaalteaduste instituudi keeleteaduse ja ärikommunikatsiooni osakonna teadmiste kommunikatsiooni **professor Jan Engberg**. Engberg on osalenud uurimiserühmas, mis keskendub teadmiste kommunikatsiooni uurimisele. Oma ettekandes laiendas ta uurimiserühma teadmiste kommunikatsiooni teooriat õiguskeelele. Engberg märkis, et üldise tendentsina võib esile tuua asjaolu, et õigusloomes pööratakse vähe tähelepanu sellele, kuidas õiguse adressaat õigustekstist aru saab. See, kuidas teksti mõistavad õiguseksperdid, eristab neid teistest rühmadest ja annab neile teiste rühmade ees eelise. Selleks et tavainimesed saaksid õigustekstist aru samamoodi kui õiguseksperdid, peaksid nad konstrueerima samasuguseid skemaatilisi struktuure ja omama samasugust taustteadmist, seda ei ole aga sugugi lihtne saavutada. Ta viitas Ermo Täksi ettekandes esitletud õiguse visualiseerimisele kui vahendile õiguse süsteemsust paremini mõista. Samas rõhutas Engberg Taani Ülemkohtu Midbanki kaasuse⁴ näitel, et visualiseerimisest ja sellest tulenevast tavainimese teadmisest ainuüksi võib jääda väheks õigusnormi mõistmiseks olukorras, kus normi tuleb sisustada seaduseelnõu seletuskirjas olevate lisaselgituste abil. Et aga püüelda normide tõhusa rakendamise poole, soovitas Engberg julgeda katsetada õigusnormist arusaamist normi väljatöötamise käigus kasutajate peal.

³ Vt näidete kohta täpsemalt Eeva Attila artiklist.

⁴ Vt nt: http://www.mwblaw.dk/Home/Nyheder/Nyheder%202010/2010-07-30%20Ny%20betaenkning%20fra%20Insiderudvalget.aspx?sc_lang=en.

Viimase esinejana astus õiguskeelepäeval üles **Louise Wassdahl**, kes on üks neljast Rootsi Riigikantselei keeleeksperdist, kes toimetab seaduseelnõusid. Wassdahl keskendus oma ettekandes selge keele aluspõhimõtete tutvustamisele nii teksti, lause kui ka sõna tasandil⁵. Selge keele põhimõtete veendunud toetajana on ta seisukohal, et need on universaalsed ja neid on võimalik rakendada ka õiguskeeles. Uuringud näitavad, et selge keele põhimõtete rakendamise tulemusena on õigusaktid paremini mõistetavad ka tavainimesele. Selle saavutamiseks tuleb teha koostööd juba varases õigusloome järgus, see omakorda aitab tugevdada demokraatiat.

Ettekannetele järgneva arutelu sujumisele aitas kaasa Eesti teleajakirjanik Joonas Hellerma. Osalejad olid aktiivsed ja küsimusi jagus kõigile esinejatele. Päeva aitasid kokku võtta Välisministeeriumi rahvusvahelise õiguse büroo direktor Peter Pedak ja Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse juhataja Karmen Vilms.

Õiguskeelepäeva traditsioon on oluline nii meie õiguskeele arengule kui ka õigusloojatele, sest ärgitab arutlema õiguskeele kvaliteedi üle. Keelepäeval osalenud oskavad edaspidi oma töös õiguskeelele rohkem tähelepanu pöörata.

---

⁵ Teksti tasand: asjakohane sisu, struktuur, metatekst, informatiivne pealkiri. Lause tasand: ühele mõttele vastab üks lause, lihtne lause struktuur, sõnajärg lauses, lühikesed laused, loetelud. Sõna tasand: tegusõna eelistamine nimisõnale, umbisikulise tegumoe vältimine, vanamoodsate sõnade, pikkade väljendite ja slängi vältimine, side- ja asesõnade kasutamine, lühendite vältimine.